โครงการพัฒนาบ้านกอก-บ้านจูน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน
ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในรัชกาลที่ ๙
สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๓ (แพร่) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ประวัติความเป็นมา

เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรบ้านจูนใต้ (หมู่บ้านบริวารของบ้านกอก หมู่ที่ ๑๑ ตำบลภูคา) ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรที่มีความด้อยโอกาส ทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม จึงได้มีพระราชเสาวนีย์ให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการช่วยเหลือพัฒนาราษฎรบ้านกอก หมู่ที่ ๑๑ ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน ประกอบด้วย บ้านจูนใต้ บ้านจูนเหนือ บ้านกอกหลวง และบ้านกอกน้อย โดยเริ่มกระบวนการพัฒนาที่มีรากฐานจากความต้องการของราษฎรอย่างแท้จริงจากภายในหมู่บ้านออกสู่สังคมภายนอก ตามกรอบแนวความคิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียง ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ให้พิจารณาจัดแหล่งน้ำให้แก่ราษฎรเพื่อการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตร

๒. ด้านการพัฒนาป่าไม้ ให้พิจารณาจัดระเบียบชุมชนให้แก่ราษฎร โดยจัดทำเป็นหมู่บ้านป่าไม้ ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรสามารถอยู่กับป่าได้ โดยอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ตลอดจนให้ปลูกป่าเสริมบริเวณพื้นที่ลาดชัน เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าและให้ปลูกแฝกในบริเวณที่มีการพังทลายของดิน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นป่าต้นน้ำลำธารต่อไป

๓. ด้านการพัฒนาอาชีพ ให้พิจารณาส่งเสริมราษฎรทำการเกษตร ให้เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น การทำนาแบบขั้นบันได เพื่อเป็นการลดการใช้พื้นที่ในการทำการเกษตรให้น้อยลง ส่งเสริมให้ราษฎรมีความชำนาญในการทอผ้า เพื่อเป็นอาชีพเสริม ตลอดจนส่งเสริมให้ราษฎรเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ อย่างถูกวิธีเพื่อเป็นอาหาร หากมีเหลือก็สามารถนำไปขายเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

๔. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้พิจารณาส่งเสริมให้ราษฎรมีการศึกษา สามารถพูดภาษาไทยได้ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ราษฎรทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรอยู่ดี กินดีและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๔๘ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในโครงการพัฒนาบ้านกอก–บ้าน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน โดยมีพลโทพิชาญเมธ ม่วงมณี แม่ทัพภาคที่ ๓ นายสุวัฒน์ โชคสุวัฒนกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน นายเทิดศักดิ์ บุณยขจร วิศวกรใหญ่ฯ ด้านวางแผน และโครงการกรมชลประทาน นายโกวิท ปัญญาตรง ผู้อำนวยการส่วนโครงการพระราชดำริ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช นายสมบูรณ์ วงศ์กาศ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์และนโยบายแผน ๘ ว. สำนักงาน กปร. เฝ้ารับเสด็จฯ

ในการนี้ได้เสด็จฯเยี่ยมราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าลั๊วะ ๔ กลุ่มบ้านที่มาเฝ้ารอรับเสด็จฯและทรงทอดพระเนตรการสาธิต กระบวนการทอผ้าฝ้ายโดยใช้สีธรรมชาติจากกลุ่มทอผ้าซึ่งมีสมาชิก ๒๖ คน จากนั้นทรงรับฟังบรรยายสรุปผลการดำเนินงานของส่วนราชการต่างๆ เช่น สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตน่าน ในเรื่องข้าวโพดหวานและแตงโมพันธุ์สีทอง กรมชลประทานในเรื่องการสร้างแหล่งน้ำสนับสนุนการเกษตรของราษฎร กรมพัฒนาที่ดินในเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวและการปรับปรุงบำรุงดินกรมส่งเสริมการเกษตร ในเรื่องการปลูกพืชหลังนาและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ กรมวิชาการเกษตร ในเรื่องพันธุ์ข้าวพื้นเมืองต่างๆ โดยมีพันธุ์กายขาว ๑ ให้ผลผลิตสูงสุด กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในเรื่องการป้องกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

พร้อมกันนี้ได้มีพระราชทานกระแสในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ดังนี้

“การปลูกป่าฟื้นฟูขึ้นมาอีก น้ำคงจะมีมากขึ้น”

“เชื่อว่าการฟื้นฟูป่าไม่ให้โล้น น้ำจะมีขึ้น ประชาชนไม่เข้าใจว่าป่าเป็นแหล่งน้ำ”

“นั่ง ฮ. มาเห็นป่าเตียน ขอให้ป่าไม้ปลูกป่า ถางป่าดูแล้วจะไม่ขึ้น”เขาว่า “ปล่อยไว้จะขึ้นเอง” “เลิกตัดป่า หน้าฝนคงจะมีฝนมากขึ้น” และได้พระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาพื้นที่

โครงการ ดังนี้

๑. สนับสนุนการปลูกข้าวให้ราษฎร ให้มีเพียงพอรับประทานตลอดปี

๒. ขยายการปลูกไผ่ให้มากขึ้น

๓. มีปลาบางอย่างน่าสนใจให้กรมประมงแพร่ขยายพันธุ์

๔. ให้จัดเครื่องสับปุ๋ยพืชสด ๒ เครื่องเพื่อใช้ในพื้นที่

นอกจากนี้ ยังมีพระราชกระแสเกี่ยวกับงบประมาณดำเนินการโครงการ ดังนี้

“เงินศิลปาชีพมีประโยชน์ มีคนบริจาคเพื่อให้มาช่วยเหลือประชาชน ซึ่งได้ให้ยืมมาดำเนินกาโครงการส่วนที่เร่งด่วนก่อน หลังจากนั้นได้ขอจาก กปร. มาคืนให้ศิลปาชีพ”เวลา ๑๘.๐๐ น. ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ที่ตั้งและขอบเขตโครงการฯ

พื้นที่ตามโครงการพัฒนา บ้านกอก-บ้านจูน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ในเขตปกครองของบ้านกอก หมู่ที่ ๑๑ ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านน้ำปัวพัฒนา บ้านตาป่าซาง(เดิม) ตำบลภูคา

ทิศใต้ ติดกับ บ้านเต๋ย ตำบลภูคา

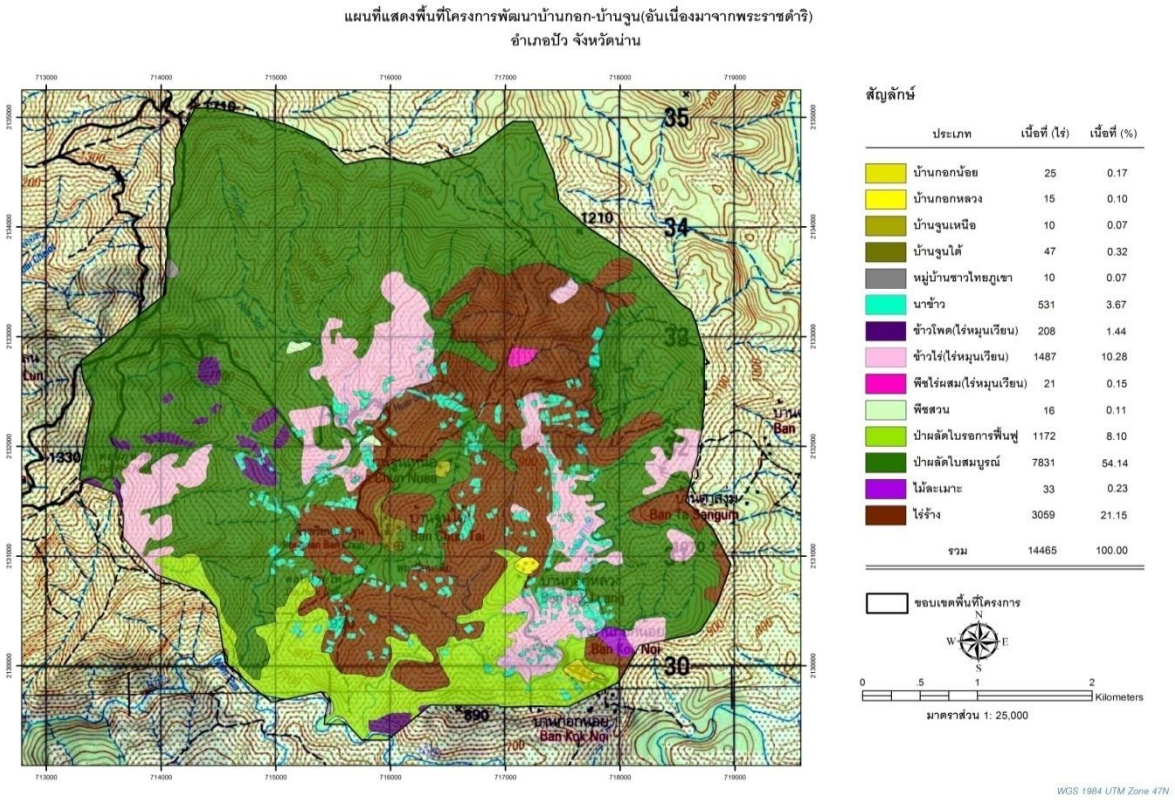
ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านตาน้อยตำบลภูคา

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลสกาด

ประกอบด้วย ๔ กลุ่มบ้านสาขาดังนี้ (พิกัดจุดที่ตั้งตามข้อเท็จจริงในปัจจุบัน)

- บ้านจูนใต้ ตั้งอยู่พิกัด ๔๗Q QB ๑๖๖๓๐๕ แผ่นระวาง ๕๒๔๗ IV
- บ้านจูนเหนือ ตั้งอยู่พิกัด ๔๗Q QB ๑๖๖๓๑๔ แผ่นระวาง ๕๒๔๗ IV
- บ้านกอกหลวง ตั้งอยู่พิกัด ๔๗Q QB ๑๗๔๓๐๖ แผ่นระวาง ๕๒๔๗ IV
- บ้านกอกน้อย ตั้งอยู่พิกัด ๔๗Q QB ๑๗๙๒๙๖ แผ่นระวาง ๕๒๔๗ IV

อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดอย ภูคาและป่าผาแดง พื้นที่ดำเนินการ ประมาณ ๑๗,๔๑๑ ไร่

ผลการดำเนินงานในพื้นที่โครงการฯ

๑. <u>ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ</u>

โครงการฯ ดำเนินการจัดกิจกรรมด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๖๑ - ปี พ.ศ. ๒๕๖๕ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ จัดทำบ่อพักน้ำเพื่อการเกษตร(บ่อพวง) จำนวน ๓๒ บ่อ

๑.๒ จัดทำระบบกระจายน้ำเพื่อการเกษตร จำนวน ๓๒ ระบบ

๑.๓ สนับสนุนกิจกรรมทำนาขั้นบันได และปลูกพืชเกษตรอื่นๆ จำนวน ๗๐๐ ไร่

โดยราษฎรในพื้นที่ได้รับประโยชน์ จำนวน ๘๐ ครัวเรือน

บ่อพักน้ำเพื่อการเกษตร(บ่อพวง)

ระบบกระจายน้ำเพื่อการเกษตร

บ่อพักน้ำเพื่อการเกษตร(บ่อพวง)

๑.๔ กิจกรรมจัดทำฝาย เพื่อช่วยชะลอน้ำ ลดการไหลของน้ำ เพื่อเก็บความชุ่มชื้น และเพิ่มปริมาณน้ำใต้ดิน ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า เพื่อไปใช้ในการเกษตร อุปโภค และบริโภค ของราษฎรในพื้นที่โครงการฯ โดยดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๖๔-๒๕๖๕ มีรายละเอียดดังนี้

(๑) จัดทำฝายต้นน้ำแบบกึ่งถาวร จำนวน ๑๐ แห่ง

(๒) จัดทำฝายต้นน้ำแบบคอกหมู จำนวน ๖๐ แห่ง

ฝายต้นน้ำแบบกึ่งถาวร

ฝายต้นน้ำแบบคอกหมู

๒. <u>ด้านการพัฒนาป่าไม้</u>

จัดระเบียบชุมชนให้แก่ราษฎรโดยจัดทำ เป็นหมู่บ้านป่าไม้ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรสามารถอยู่กับป่าได้โดยอาศัยพึ่งพาซึ่งกันตลอดจะกันให้ปลูกป่าเสริมบริเวณพื้นที่ลาดชันเพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าและให้ปลูกแฝกในบริเวณที่มีการทำทั้งนี้เพื่อให้เป็นป่าต้นน้ำทลายของดินลำธารต่อไป

สภาพป่าที่ได้รับการฟื้นฟูในปี ๒๕๔๔-๒๕๕๖ มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น ประมาณจำนวน ๘,๔๕๙ ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ที่ชาวบ้านคืนให้ จำนวน ๓,๐๕๙ ไร่ และพื้นที่ที่ได้รับการฟื้นฟูจำนวน ๕,๔๐๐ ไร่ โดยได้รับงบประมาณจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และสำนักงาน กปร.

สภาพื้นที่ป่า เมื่อปีพ.ศ.๒๕๔๔

สภาพื้นที่ป่า เมื่อปีพ.ศ.๒๕๕๖

๓. ด้านการพัฒนาอาชีพ

ส่งเสริมราษฎรทำการเกษตรให้เหมาะสมกับพื้นที่เช่นการนาแบบขั้นบันไดเพื่อเป็นการลดการใช้พื้นที่ในการทำการเกษตรให้น้อยลง ส่งเสริมให้ราษฎรมีความชำนาญในการทอผ้าเพื่อเป็นอาชีพเสริมตลอดจนส่งเสริมให้ราษฎรเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่อย่างถูกวิธีเพื่อเป็นอาหาร หากมีเหลือก็สามารถนำไปขายเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะจัดแบ่งได้ดังนี้

๓.๑ กลุ่มข้าว

การทำนาขั้นบันไดเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๕๐-๒๕๕๙ จำนวน ๕๐๔ ไร่ (งบประมาณจากกรมพัฒนาที่ดิน) ปี ๒๕๖๒ ดำเนินการเพิ่มเติมอีก ๑๕ ไร่ (งบประมาณจาก สำนักงาน กปร.)

๑.๑ ผลผลิตข้าวโดยเฉลี่ยประมาณ ๔๐ ถัง/ไร่

๑.๒ พันธุ์ข้าว กายขาว กายแดง แพร่๑ สันป่าตอง (สำหรับบริโภค)

๑.๓ ข้าวก่ำลืมผัว สมาชิก ๒๔ ราย ผลผลิตประมาณ ๗,๐๐๐ กิโลกรัมๆละ ๑๘ บาท เป็นเงิน ๑๒๖,๐๐๐ บาท

๓.๒ กลุ่มชาเมี่ยง

ราษฎรจำนวน ๔๐ ครัวเรือน ปลูกต้นเมี้ยง จำนวน ๑,๕๖๐ ต้น ปัจจุบันผลผลิตจำนวนประมาณ ๘,๐๐๐ กิโลกรัม กิโลกรัมละ ๑๒ บาท เป็นเงิน ๙๖,๐๐๐ บาท (สำรวจเมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๕)

๓.๓ กลุ่มมะแขว่น

ในปัจจุบันราษฎรที่ปลูกต้นมะแขว่น (สมาชิก ๒๐ ราย) เก็บผลผลิต (ผลสด) ได้ ๖๐๐ กิโลกรัม กิโลกรัมละ ๓๐ บาท เป็นเงิน ๑๘,๐๐๐ บาท ตากให้แห้งได้ (ผลแห้ง) ได้ ๒๐๐ กิโลกรัม กิโลกรัมละ ละ ๑๒๐ บาทเป็นเงิน ๒๔,๐๐๐บาท (สำรวจเมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๕)

๓.๔. กาแฟ

ปัจจุบันมีสมาชิกในกลุ่ม จำนวน ๖๐ ราย ผลผลิตจำนวนประมาณ ๑,๓๕๗ กิโลกรัม กิโลกรัมละ ๑๘ บาท เป็นเงิน ๒๔,๔๖๐ บาท (สำรวจเมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๕)

๓.๕. พืชหลังนา

(๑) การปลูกผักปลอดสารพิษ ได้แก่ กะหล่ำปลีรูปหัวใจ ผักกาดหางหงส์ ซูกินี่ คะน้า และผักพื้นเมืองที่เหมาะสมกับพื้นที่และเป็นที่ต้องการของตลาดเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย เป็นการลดรายจ่ายและสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน โดยโครงการฯ สนับสนุน เมล็ดพันธ์และการจำหน่ายผลผลิต ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ จำนวน ๒๐ ครัวเรือน ผลผลิตจำนวน ๑,๓๐๐ กิโลกรัม เป็นเงิน ๒๓,๔๐๐ บาท เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ราษฎรปลูกผักหลังนาไว้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายต่อไป

(๒) การปลูกถั่วลิสง ในปี ๒๕๖๕ ได้ส่งเสริม จำนวน ๒๐ ราย ผลผลิตจำนวน ๕๕๐ กิโลกรัม เป็นเงิน ๔๖,๗๕๐ บาท เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ราษฎรปลูกไว้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายต่อไป

๓.๖. กลุ่มผ้าปักผ้าทอ

สนับสนุนการทอผ้า-ปักผ้าของราษฎรในพื้นที่ โดยมีสมาชิก จำนวน ๑๐๒ คน ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ทั้งหมด ๑,๑๕๗ ชิ้น แยกเป็นผ้าปัก ๓๘๓ ชิ้น ผ้าทอ ๗๗๔ ชิ้น โดยทางกลุ่มได้รับเงินจากการขายผลิตภัณฑ์เป็นเงินทั้งหมด ๔๓๐,๘๙๐ บาท (สำรวจเมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๕)

๔. ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ส่งเสริมให้ราษฎรมีการศึกษา สามารถพูดภาษาไทยได้ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ความรู้ในการประกอบอาชีพเพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ราษฎรในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ราษฎร กินดี มีสุขภาพแข็งแรง และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

โรงเรียนบ้านกอก-บ้านจูน มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด ๔๒ คน

ครู จำนวน ๘คน

อนุบาล จำนวน ๑๑ คน

ชั้นประถมศึกษาปีที่๑- ๖ จำนวน ๓๑คน

ปัญหาและอุปสรรค์

๑. ปัญหาเรื่องการทำเกษตรแบบดั้งเดิมของชุมชนขาดหลักวิชาการในการอนุรักษ์ดิน และน้ำ ทำให้สภาพดินที่ใช้ในการทำเกษตรเสื่อมสภาพอย่างรวดเร็ว

๒. ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยทำให้เกิดการบุกรุกทำลายสภาพป่าซึ่งมีความรุนแรงมาก

๓. ปัญหาเรื่องไฟป่า เกิดจากการทำไร่เลื่อนลอยของชาวบ้าน ไม่มีการควบคุม

๔.ปัญหาการขาดแคลนอาชีพเสริมหลังหมดฤดูทำการเกษตรทำให้ชาวเขาต้องออกไปหางานทำต่างถิ่น

๕. ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภคในฤดูแล้ง

๖. ปัญหาการขาดแคลนข้าวสำหรับการบริโภค